

ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В МУКАЧІВСЬКІЙ ЄПАРХІЇ У 1918 – 1939 рр.

Кічера Віктор Васильович

кандидат історичних наук, доцент; доцент кафедри модерної історії України та зарубіжних країн,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

E-mail: viktor.kichera@uzhnu.edu.ua

Scopus Author ID: 57188974105

Researcher ID: Q-7252-2017

<http://orcid.org/0000-0002-4333-2377>

Еволюція виховних та середньошкільних навчальних закладів Мукачівської Греко-Католицької єпархії потребує дослідження зважаючи на епоху чехословацького антикатолицького модернізму, що вплинуло на розвиток єпархіяльних навчально-виховних закладів і їх трансформацію. І хоч у більшості дослідників загалом позитивні уявлення про демократичність Чехословацької цієї доби, проте в церковних та освітніх справах це був радше «керований» лібералізм. Греко-католицьке шкільництво перебуває на початковому етапі вивчення і потребує глибокого осмислення, зважаючи на складні умови функціонування через різні фінансові та адміністративні обмеження з боку чехословацької влади. Церковне шкільництво відіграло надзвичайно важливу роль у морально-духовному плані, надаючи молодому поколінню не лише необхідні знання, але й християнські цінності. Втім, в умовах чехословацького модернізму, виявилось непросто поширювати християнську мораль через обмеження владою Чехословацької Республіки (ЧСР) виховних та шкільних інституцій Греко-Католицької Церкви на Підкарпатській Русі, еволюцію і розвиток яких необхідно розглянути нижче. Треба відзначити про обмеження фінансування владою парафіяльних навчальних закладів, при цьому урядовці не мали альтернативи навчальних закладів на місцях, як і необхідного кадрового потенціалу. Конфлікт інтересів призвів до ускладнень виховного процесу, аж до закриття парафіяльних шкіл, чи створення на їх базі державних. При цьому, церковна ієрархія більше уваги приділяла катехитичній праці, через вивчення уроків релігії у всіх навчальних закладах початкової освіти, забезпечуючи навчальний процес необхідною літературою. Більше того, акцент робився на працю з молоддю через різні християнсько-молодіжні організації: «Товариство св. Хреста», «Підкарпаторуський Орел», «Марійські конгрегації», частково «Пласт» та ін. Великим успіхом було відкриття єпархіяльним правлінням інтернату на початку 1930-х рр., котрий не функціонував у 1920-х рр. через матеріальні труднощі і відсутність державної підтримки.

Ключові слова: Алумнеум, катехізація, Мукачівська греко-католицька єпархія, Конвікт, Підкарпатська Русь, релігія.

Постановка проблеми. Вивчення греко-католицького шкільництва перебуває на початковому етапі дослідження і потребує доповнення уже існуючих розвідок переважно архівними даними. Церковне шкільництво відіграло надзвичайно важливу роль у морально-духовному плані, надаючи молодому поколінню не лише необхідні знання, але й християнські цінності, котрі в умовах чехословацького модернізму було непросто поширювати через обмеження владою Чехословацької Республіки (ЧСР) виховних та шкільних інституцій Греко-Католицької Церкви на Підкарпатській Русі, еволюцію і розвиток яких необхідно розглянути нижче.

Метою нарису є вивчення еволюції розвитку церковного шкільництва, основних напрямків виховання молоді на теренах Підкарпатської Русі духовенством та інституціями Мукачівської Греко-Католицької єпархії (МГКЄ). **Завданнями** розвідки є необхідність дослідження церковного греко-католицького шкільництва в умовах модернізму ЧСР й спроби влади обмежувати діяльність парафіяльних шкіл, зменшення годин для вивчення релігії, обмеження фінансування; дослідити інституційне та організаційне виховання молоді в єпархії тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх праць, котрі безпосередньо стосуються шкільництва Греко-Католицької Церкви – праця Галини Розлуцької про освітньо-виховну діяльність духовенства. У роботі подано інформацію про досліджуваний нами період, хоч і з педагогічної сторони. Втім, автор наводить дуже багато цікавих історичних фактів [Розлуцька, 2018]. Не можна обійтись без наукових розробок Атанасія Пекаря, котрий у своїй двотомній праці про Греко-Католицьку Церкву на Закарпатті подає важливі факти про розвиток виховної справи та розвиток церковної освіти. Праця цінна і окремими термінами, завдяки яким можна досліджувати виховну справу єпархії [Пекар, т. II, 1997]. Варто згадати дослідження краєзнавця Людвіга Філіпа, котрий окремо вивчав опікунські заклади єпархії. Проте, у його статті більше йдеться про дівочі опікунські заклади, котрими займалися сестри василіанки, що може стати й предметом окремого вивчення [Філіп, 2015]. Про шкільництво в цілому пишуть Ян Ріхлік та Магдалена Ріхлікова. Зокрема, вони подають цінну статистику та з'ясовують ситуацію з мовним питанням [Rychlík J., Rychlík M., 2016].

Виклад основного матеріалу. *Церковне шкільництво.* Щодо середніх шкіл то згідно статистики, котру подають чеські дослідники, на Підкарпатській Русі у 1924 р. існували наступні школи за їх приналежністю – 282 державні, 21 єрарна, 414 церковних, 5 монастирських, 1 сільська, 1 торгівельна [Rychlík J., Rychlík M., 2016, s. 170]. Більшість з церковних шкіл числилися як греко-католицькі. Але уже станом на 1938 р., греко-католики мали лише 19 парафіяльних шкіл [Вегеш та кол., 2005, с. 210–211]. І хоч статистика – річ невдячна, то саме тут були особливості. Можна розділити на власне школи парафіяльні (епархіальні), де церковні вчителі/священники навчали за загально-державною програмою і їх утримувала громада за допомогою держави та власне державні школи, де навчали релігії призначені єпархією учителі чи священники за згодою влади. Дуже часто парафіяльні школи перетворювали на державні, призначаючи туди державного учителя, а майно і приладдя школи орендувалися владою ЧСР від громади, і лише статистика робила їх справді церковними. Влада дуже часто використовувала церковне майно для фактично державних учителів і тому статистика в даному випадку є досить умовною, про ще йтиметься нижче.

Так про останній варіант, який був найбільше поширений через обмеження владою церковного шкільництва, дізнаємося, що все таки Греко-Католицька Церква здійснювала в особі духівників навчання уроків релігії в державних школах. Так в Ужгороді та Ужгородському окрузі години релігії навчали представники 4 конфесій у 1921/22 навчальному році – греко-католики, католики, іудеї та реформати (на відповідний урок до дітей певної конфесії приходив свій учитель). Найбільше представлені (напевно у відповідності до чисельності вірників) в Ужгородському окрузі греко-католицькі священники: Анталовці – о. Николай Товт, Баранинці – о. Павло Яцкович, Гедьфарк (Підгорб) і Глибоке – о. Бартоломей Талапкович, Доманинці – о. др. Юлій Грігашій, Горяни – о. Костянтин Невицький, Дравці – о. Павло Яцкович, Кам'яниця – о. Михайло Дутка, Ужгород – о. Стефан Желтвай, Радванка – о. Костянтин Невицький. Лише у двох школах релігію викладали державні вчителі – Верхньому Солотвині та Худльові [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 418, арк. 2]. Таким чином, на Ужанщині для переважної більшості дітей викладали релігію греко-католицькі священники. Можна припустити, що схожа ситуація зберігалася і в решті регіонів краю. Проте, забезпечення шкіл державними вчителями викликало труднощі в мовному питанні, яке було вирішено крайовим шкільним відділом в особі Йозефа Пешека, та й не без участі самого Августина Волошина, на користь запрошення учителів з Галичини, котрі були виразно української орієнтації [Вегеш та кол., 2005, с. 248–249]. Станом на 1921 р. головою шкільного реферату був згадуваний вище Й. Пешек. Загалом із 30 працівників серед місцевих чи емігрантів були лише Др. А. Бескид, Е. Подгаєцький, Іван Панькевич та Володимир Бірчак [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 168, арк. 7].

Згідно статистики за 1923 р. Ужгородська греко-католицька горожанська дівоча 4-класна школа нараховувала 130 учнів, усі чехословацького громадянства, серед них: русини¹ – 40, угорці – 73, євреї – 16. За конфесійною приналежністю – 27 католиків, 67 – греко-католиків, 3 – євангелісти, 32 – юдеї. Директором школи був о. др. Юлій Гаджега. Згідно звіту переважна більшість книг, що зберігалися у бібліотеці, була угорською [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 480, арк. 1,20]. Тобто, в ужгородській дівочій греко-католицькій школі переважала угорська національна меншина і то майже вдвічі порівняно з русинами.

Існували і конфліктні ситуації між єпархією і державою, як наприклад щодо церковної школи в Мирчі (Березнянський округ), котру влада намагалася зробити державною. Так, згідно протоколу, засідання Консисторії 18 липня 1923 р. ухвалено рішення, за яким не можливо погодитися на державний найм (оренду) школи, бо шкільний відділ відкидає єпархіальні умови і тому Консисторія висловлює протест проти насильного відбирання школи [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 349, арк. 29]. Тобто, одним із способів перетворити школу з парафіяльної на державну, було надання символічної орендної плати єпархіальному правлінню, усунувши таким чином духовенство від навчального процесу. При цьому, о. др. Юлій Гаджега змушений був виправдовуватися 14 жовтня 1923 р. перед єпископом у звинуваченнях про незнання чеської мови, жалюючи при цьому, що не знає державну мову, однак зазначав «...*миш мил'йїшій мой родной русскій языкъ*» [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 527, арк. 3]. Тут же закиди були й в іспитах, які приймали до вчительської семінарії (котру очолював теж о. др. Юлій Гаджега) – спів, руську мову та огляд лікаря, інших розпоряджень щодо нових предметів іспитів не існувало, виправдовувався перед єпархіальною владою директор. До всього додавалося і національне питання й упереджене ставлення чиновників до духовенства, котре вважалося повністю мадяризованим. Також існувала суперечка про граматику І. Панькевича, котрий працював у шкільному відділі і яка, на думку Юлія Гаджеги, була «...*польско-галицкая грамматика*» [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 527, арк. 4]. Причому, єпископ Антоній Пап надіслав 18 жовтня 1923 р. виправдання Юлія Гаджеги до шкільного відділу [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 527, арк. 6]. Як би там не було, відомо, що з 1924 р. у навчальному процесі для парафіяльних греко-католицьких шкіл використовували «Граматику руссаго языка» авторства Євменія Сабова, а з 1929 р. це стало обов'язковим для усіх учителів єпархії [Розлуцька, 2018, с. 140–141]. Хоча, за твердженням деяких чеських дослідників, на розсуд дирекції шкіл використовувалася і граматика руської (української) мови авторства др. Івана Панькевича [Rychlík J., Rychlík M., 2016, s. 163–164].

Так, із 1924 р. утримання початкових греко-католицьких шкіл, наприклад, Мукачівського округу були перекладені на місцеві греко-католицькі громади, більшість яких просили державу лише оплачувати

¹ Згідно сучасної української історіографії русини Підкарпатської Русі в Чехословаччині – це українці.

державних вчителів як то, наприклад, в Киблярах. В Лінцях школа згоріла 1922 р., а тому це потребувало вирішення на державному рівні, бо громада збудувати школу не могла, а тимчасово навчання проводилося у парафіяльному домі. Але були й суперечливі рішення, так в Дубрівці громада не могла вирішити чи зможе утримувати школу, а тому функціонування навчального закладу залишалося під загрозою. В той же час на Ужанщині – в Ярку та Оріховиці, греко-католицькі громади одногосно вирішили утримувати школи за умов оплати державного учителя шкільним відділом [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 748, арк. 1–17]. Багато громад округу просило вчителя або шкільного управителя для чого оголошувалися відповідні конкурси – наприклад в сс. Серенчовці (Щасливе), Бенедиківці, Куштановиця, Руськоє, Пацканьово, Грабово, Зняцево, Іванівці, Клячаново, Копиновці, Медведівці, Лохово, Росвигово, Шелестово, Микуловці, Кайданово, Ракошино [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 748, арк. 18]. Варто відзначити, що держава перебрала утримання шкіл повністю на парафіяльні громади, котрі інколи не могли справитися із такими викликами як ремонт школи чи її побудову, оплачуючи лише державних учителів. Це також ускладнювало утримання шкіл, бо єпархія не мала таких можливостей, як і досить незаможні громади. Тобто, формально школи залишалися парафіяльними, але держава за конкурсом обирала і призначала державного вчителя, якого і оплачувала.

Цікаво, що влада ЧСР намагалася і надалі обмежувати церковне греко-католицьке шкільництво, через боязнь угорських впливів. Останні, звичайно спостерігалися в середовищі духовенства, проте стали радше зручним приводом для обмеження доступу духовенства до шкільної освіти. Так, 4 березня 1925 р. Міністерство шкіл і народної освіти (МШіНО) інформує канцелярію віце-губернатора про те, щоб греко-католицькі учителі не противилися одержавленню церковних шкіл, бо за це можуть понести дисциплінарні покарання [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 689, арк. 8]. Тобто, згідно переписки центральних і регіональних властей не важко встановити, що це був радше захід не проти якоїсь національності, а проти Церкви в регіоні і її впливу на освітній процес, адже відомо, що хто володіє молоддю – той володіє майбутнім.

Були й інші труднощі для греко-католицького шкільництва на Підкарпатській Русі – кадрове забезпечення. Так, 2 лютого 1926 р. єпископ Петро Гебей просить шкільний відділ залишити учителя-пенсіонера Николая Коссея для викладання, якщо лікар дасть відповідний дозвіл, бо вчителів в єпархії не вистачає [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 168, арк. 13]. Тобто, навіть учителі поважного віку продовжували свою роботу в парафіяльних школах, так як не вистачало молодих кадрів.

Подальшою спробою обмежувати шкільну греко-католицьку освіту стало рішення влади про оплату державного вчителя парафіяльними громадами. У лютому 1928 р. єпархіальне правління протестувало проти розпорядження цивільної управи шкільного відділу, котрі постановляли церковним шкільними радам оплачувати державного вчителя в сумі 4908 к.ч.

в рік. «Проте, єпископське правління не було повідомлено про цей факт, а згідно церковних канонів саме єпископ представляє місцеві громади, а тому такі рішення влади про оплати просять віце-губернатора відмінити і зупинити» [Пріхдседателям школ. радъ на Подк. Руси, 1928, с. 32–33]. Звичайно, що це робилося владою ЧСР навмисно, і з метою щоб фінансово (не лише утримання шкільних будинків) перевантажити і так незаможні парафіяльні громади, котрі просто не мали для цього матеріальних ресурсів, хоч певну підтримку міг надавати сільський уряд, і то не завжди.

Саме тому, згідно розпорядження єпископа Петра Гебея від 15 жовтня 1928 р., існує прохання терміново подати звіти про стан шкільної освіти з різних шкільних єпархіальних округів на ім'я каноніка та інспектора церковних шкіл о. Юлія Станкая [Розлуцька, 2018, с. 141]. Після цього, для усунення недоліків та впорядкування церковного шкільництва у 1930 р. видано циркуляр, що мав упорядкувати передачу майна за підписом голови та члена діючої шкільної ради, так як виявлено недбайливе ставлення до майна, шкільних приміщень тощо. Очевидно, що багатьма парафіяльними школами влада лише користувалася, переводячи їх у статус державних, орендуючи майно єпархії і не надто дбаючи за реконструкцію чи ремонт приміщень.

Із документу 4 квітня 1930 р. відомо також, що церковні громади греко-католиків, окрім утримання шкіл, мали платити пенсійне забезпечення для вчителів. Наприклад, греко-католицьку громаду с. Заріччя звільнили від пенсійних оплат, так як їхня школа припинила існування. Справа в тому, що в селі, згідно інформації місцевого пароха, діють ще дві школи – державна та греко-католицька єпарна школа, котра й розміщується в греко-католицькій школі, пишуть шкільні чиновники ЧСР [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 2321, арк. 6–8]. Тобто, стан справ із церковними греко-католицькими школами був непростий, а їх утримання держава повністю намагалася перекинути на місцеві церковні шкільні ради, тобто громаду.

Згідно єпархіальних розпоряджень можна констатувати, що велика чисельність церковних шкіл використовувалися як державні, хоч належали церковній громаді, а тому упорядковано орендні відносини станом на 1 листопада 1932 р. наступним чином: за оренду класу мали платити 800–1000 к.ч. (крон чеських); за квартиру вчителя 900–1200 к.ч., причому в договорі повинно бути вказано, що орендар здійснює ремонт за власний рахунок; сам договір укладався на 1–3 роки (максимально 5 р.) [Уживаніе будинковъ церк. школы державною або сельскою школою, 1932, с. 236–237]. Таким чином, на початок 30-х рр. відносини держави і церкви у питаннях церковного шкільництва були впорядковані з боку самого єпархіального правління.

Катехитичний рух. Тим часом в єпархії, навіть при всіх обмеженнях, розвивається активний катехитичний рух, так як вивчення релігії здійснювалося в усіх школах незалежно від її ведення державними чи церковними управліннями. У 1923 р. о. Юлій Грігашій, за єпископа Антонія Папа, очолив «Катехитичне Товариство священиків» і став першим редактором часопису «Душпастьрь», де видавав

рубрику «Катехизисъ». Видав «Учебник християнского правоучения» (1924) для середніх шкіл та «Історію Церкви Христовой» (1926) для народних шкіл [Пекар, т. II, 1997, с. 177, 220]. Активними діячами товариства були оо. Стефан Решетило (ЧСВВ), Теодор Желтвай, Августин Волошин, Костантин Невицький, Василь Ларь, Віктор Желтвай та ін. У 1924 р. о. Юлій Грігашій виїхав до Америки, а товариство очолив о. Олександр Ільницький, що було «великою помилкою» як зазначає Атанасій Пекар [Пекар, т. II, 1997, с. 221]. Напевно, тут Атанасій Пекар дещо перебільшує, хоч в цілому подає цінні дані. Дуже важливо, що єпископ Антоній Папп наполегливо закликав духовенство навчати населення рідною мовою, якісно готувати проповіді тощо [Розлуцька, 2018, с. 182].

Греко-католицьке духовенство забезпечувало вірників і спеціальною освітою – так 31 грудня 1924 р. єпископ Петро Гебей призначив о. Стефана Пайкошія катехитом для інституту глухонімих в Ужгороді, про що повідомляється директор згаданої установи [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 875, арк. 1]. Дуже важливою справою була катехизація шкіл. Для цієї мети педагогіка почала викладатися навіть в Ужгородській духовній семінарії. Велику роль у справах катехизації в єпархії відігравали о. Дмитро Попович, довгочасний професор релігії Хустської гімназії, а згодом директор єпархіального алуменея в Хусті. Саме він видав «Історію Церкви Христовой» (1925) та «Апологетику» (1926), тобто оборону віри. Багато зробив о. Еміліан Бокшай, учитель при Ужгородській реальній гімназії, для проведення катехизації видаючи свої книги: «Катехизм» (1924) для 1 класу гімназії; «Історію Старого Завіта» (1925); «Історію Нового Завіта» (1924); «Історію Церкви Христової» (1925); «Церковное Богослужение» (1925) тобто Літургію; «Науку о вѣрѣ» (1924) або догматику для вищих класів гімназій. «Апологетика» ж залишилася в рукописі [Пекар, т. II, 1997, с. 175–176].

Цікавим мікроісторичним епізодом є лист від 17 липня 1930 р. священника і місцевого вчителя релігії з Рахова о. Стефана Сабова про катехизацію дітей в місцевій школі. З листа зрозуміло, що держава намагалася обмежувати години відповідно до чисельності учнів, що становило лише 2 години/тиждень. Це вказував парох – замало, так як може лише викладати матеріал і то не весь, а час на запитання і перевірку взагалі не вистачає, а тому просить збільшити уроки релігії до 6 годин. З листа зрозуміло, що релігію вивчали всю початкову школу: 1-й клас – Старий Завіт, 2-й – Новий Завіт, 3-й – Історію Церкви, 4-й – Літургію. У підсумку парох завершує тим, що не йдеться про матеріальну вигоду, бо він би навчав при умові збільшення годин безкоштовно, адже мова йде про «...духовный интерес учеников» [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 1797, арк. 25]. На 1931-32 р. навчальний рік за рішенням влади виділено по дві години на 1-й та 2-й клас окремо, на 3-й та 4-й класи 2 год. та окремо одну годину в тиждень для навчання співу. Тобто, фактично збільшено лише на годину співу, а 3-й і 4-й клас навчалися разом [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 1797, арк. 65]. Така ж ситуація була і в с. Ясіня, де парохом був о. Юлій

Бачинський. У цьому селі на один клас із 44 учнів виділяли лише 2 год/тиждень, [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 1797, арк. 77]. Звичайно, що окремі два випадки не можуть стати тогочасним правилом, проте, напевно, обмеження годин, зважаючи на державну політику обмеження церковного шкільництва, справді існувало.

Єпархіальні алуменеми в Ужгороді та Хусті. 9 жовтня 1931 р. Стефан Петрус інформує Земський Підкарпатської Русі про відкриття в Ужгороді інтернату «Алумнеум»¹ для священничих синів на постійні прохання парохів [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2942, арк. 71]. Тут же просить урядовців надати 18 000 к.ч., що становитиме лише 9% всіх потреб закладу на рік. Всі інші витрати будуть покриватися завдяки єпархіальним фундаціям, а місячна плата би становила 260 к.ч. з особи. В іншому відписі 1 листопада 1931 р. говорилося, що серед вихованців є і бідні діти звичайних селян. Згідно єпархіального звіту інтернату від 14 жовтня 1931 р. директором з вересня 1931 р. призначений Стефан Петрус, а як вихователі-префекти – богослови Даниїл Бачинський та Йосиф Гарга. З допоміжного персоналу – Анна Пензель – господарка; Ян Бучок – кухар, Єлизавета Лащо та Барбара Бучкова – допоміжний персонал, Степан Голод – домівник/комірник. Стан будови був добрий, з проведеною електрикою та водопроводом для кухні. Загалом заклад опікувався 77 вихованцями, з яких 69 русини (6 – чехи, 2 – угорці); за віросповіданням: греко католики – 74, 2 – римо-католики, 1 – реформат [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2942, арк. 1–10, 140]. Уже зі звіту 28 червня 1932 р. довідуємося про соціальний статус 83 вихованців: сини священників – 34; сини вчителів і урядовців – 30, сини робітників і селян – 19. Морально-релігійне виховання здійснювалося під опікою о. проф. Ужгородської гімназії Еміліяна Бокшай, котрий звітує, що в літні місяці щодня ходили на Літургію, а починали і закінчували своє навчання молитвою. Фінансовий стан вказувався теж добрий, попри те, що на ремонті і закупівлі пішло 6000 к.ч., залишилося 12 000 к.ч. прибутку, котрі дирекція пропонує використати на виплату боргів інтернату за попередні роки і проведення водопроводу. Згідно розпорядження єпархіального уряду контроль за морально-виховним станом покладено на о. каноніка Віктора Шелькова, а господарство за проф. Андрієм Контрошом [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2942, арк. 44–46].

Тижневе меню гімназистів, які проживали в інтернаті станом на червень 1932 р. виглядало більш ніж задовільним і складалося на цілий місяць. Зранку 7.00 – кава з рогаликом, у неділю – какао; о 10.00 та

¹ «Алумнеум» – хлопчачий інтернат священничих синів заснований 1883 ще в часи єпископа Іоана Ковача де Пастелія. Директори: 1883-1890 – канонік о. Емануел Рошкович, 1890-1909 – о. Михайло Яцкович, 1909 – 1912 – проф гімназії о. Петро Гебей, 1912 – 1919 – канонік о. Василь Такач, 1919 – о. Віктор Шелько, 1919 – 1931 – інтернат перестав існувати через малу чисельність вихованців і важке матеріальне становище, а у 1931 р. відновився. Див.: звіт директора Стефана Петруса про стан інтернату. Див.: Ф. 151. Правління Мукачевської греко-католицької єпархії, г. Ужгород, оп. 25, спр. 2942. Матеріали о. содержанию епархиального интерната «Алумнеум» для гимназистов (бюджет, списки неплативших за содержание, счета, инвентарные описи имущества, меню и переписка), т. I. На 145 арк., арк. 71.

17.00 – другий сніданок – мед або повидло; 12–14.00 – обід: перші страви – молочний суп, м'ясний суп, густа фасоля, торгоньова (тісто) поливка (суп), кісткова поливка; другі страви – густа фасоля із свининою, картопля з м'ясною підливою, галушки з повидлом, галушки з творогом, у суботу – рублене свиняче м'ясо з картоплею і салат, неділя – свиняча відбивна, десерт, компот. Десерт на обід давали лише у вівторок, четвер і неділю. 19–20.00 – вечерея, на яку підготували наступні види денного меню: 1) картопля з яйцем, чай; 2) крупа з молоком і десерт; 3) гуляш і чай; 4) кукурудзяна крупа і хліб; 5) плов, салат і чай; 6) шкварки, масло, творог і чай [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2944, арк. 4].

У 1933–1934 шкільному році вихованців нараховувалося 70, серед них сини: священників – 27, вчителів – 16, урядовців – 8, робітників – 2, селян – 15, діти пенсіонерів – 2. Майже усі насельники інтернату – гімназисти Державної реальної гімназії в Ужгороді, серед них 61 – русин, 7 – словаків, 2 – угорці. З них 24 зі Словаччини, а 2 із-за кордону, інші місцеві. Причому інтернат оо. василіан просив місячну плату 250 к.ч., що було трохи менше за оплату єпархіального інтернату, правда у 1935 – 36 навчальному році. Згідно даних від 4 липня 1935 р. чистий прибуток Алумнея становив 62 330 к.ч., за що отримав велику підтримку з боку єпархіальної влади її управитель Стефан Петрус [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2943, арк. 26, 77–78]. І дійсно, завдячуючи Стефану Петрусу вдалося не лише відновити єпархіальний інтернат, але й зробити його прибутковим і успішним, а головне, що юнаки змалку отримували добре виховання, привчалися до дисципліни, взаємодопомоги і основ християнського життя.

З інформації Стефана Петруса до Земського уряду довідуємося, що згідно розпорядження Ординаріату від 22 серпня 1935 р. інтернат «Алумнеум» юридично перетворюється на «Інтернат Алумнеум та Конвікт», з одним керівником Стефаном Петрусом [Отвореніє єпарх. «Конвикта» вь Ужгородѣ, 1935, с. 106–107; ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2943, арк. 134]. Справа в тому, що згідно фінансового звіту, існував єпархіальний інтернат для священничих синів сиріт «Конвікт»¹ [Пекар, т. II, 1997, с. 294]. Так, 30 липня 1931 р. нараховувалося 11 хлопців від 1 до 8 клас гімназії, котрі отримували повну освіту і відповідне забезпечення і проживання, а директором був Юлій Меллеш [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2898, арк. 2.]. Очевидно, що це було цілком логічне виховне та педагогічне рішення, коли усі могли виховуватися спільно. Більше, того, керівництво всіляко допомагало бідним вихованцям. 24 лютого 1932 р. Стефан Петрус дає підтвердження, що Степан Худан, учень державної реальної гімназії в Ужгороді має одне зношене взуття та одяг, а тому потребує купити нове, ціна якого 450 к.ч [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2945, арк. 35]. Таким чином, з власного фонду інтернат інколи підтримували незаможних сільських чи робітничих дітей з простих родин.

Утримування навчальних закладів відбувалася багато в чому завдяки фундаторам, котрі засновували стипендії для здібних учнів. Фундаторами (засновниками стипендій) інтернатів, шкіл, ужгородських семінарій (духовної, жіночої та чоловічої) згідно списку фундаційної каси МГКЄ 17 серпня 1932 р. були як єпископи – Стефан Панкович, Юлій Фірцак, каноніки – оо. Олександр Микита, Симеон Сабов, Василь Гаджега, Юлій Станкай, звичайні парохі як Бартоломеї Талапкович, так родини і окремі вірники – Ян Рабар, Маргарита Дзюбай, Ян Данко, Барбара Кардош та ін. Цікаво, що остання стипендія була для державної гімназії, котру надавала єпархія, а тому це дозволяло виховувати власну молодь, яка в перспективі могла вступати до семінарії і приступати до праці в Христовому Винограднику [ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 1911, арк. 6–7].

Старався єпископ Олександр і про відкриття нових інтернатів. Зокрема в одному з номерів «*Душпастиря*» оголошується збір на єпархіальний інтернат в Хусті. Цей дім має бути філією Ужгородського єпархіального Алумнеума. Особливо наголошувалось на необхідності активної збірки до марамороського духовенства, адже мова йде про їх дітей і вірників. Тут же вказується, що проживання можливе за помірну плату – 240 к.ч. [Єпархіальний інтернат вь Хустѣ, 1933, с. 150–151]. Уже 3–4 липня 1934 р. директор Хустського інтернату подає звіт про діяльність інтернату в Хусті згідно якого бюджет становив 11 557 к.ч., а за навчальний рік чиста прибутковість становила – 19 264 к.ч. [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2945, арк. 35]. 17 вересня 1934 р. директор інтернату о. проф. Дмитро Попович просить дирекцію Хустської реальної гімназії виділити для 7 вихованців стипендії [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 3102, арк. 2–3]. Це засвідчує, що в Хустському інтернаті також проживали і виховувалися гімназисти, котрими опікувалися із позицій їх важкого матеріального становища.

У добу Карпатської України Хустський Алумнеум управлявся оо. василіанами. Але 18 квітня 1939 р. єпископ інформує дирекцію єпархіального інтернату в Хусті, звільнивши від управління ним оо. Василіан, призначити о. проф. Дмитра Поповича, який і був його організатором і першим директором. Протокол передачі був складений 11 травня 1939 р. від делегата протоігумена василіан о. Матея Євчака та о. Полікарпа Лозана до о. Дмитра Поповича. Згідно протоколу передавалася будівля інтернату, землі, інвентарна книга з сумою на понад 52 000 к.ч., канцелярські і управлінські книги, худоба, печатка, архів інтернату 1933 – 1939 рр. та фінансовий архів за ті ж роки, а також інша фінансова документація [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 3252, арк. 1, 4–8]. Напевно справа була в певних змінах адміністративних кордонів та обмеження діяльності для василіан з боку угорської влади.

Робота з молоддю. Велике значення мали молодіжні організації та гуртки: «Марійське товариство», «Пласт», «Учнівський вулик», «Червоний Хрест» тощо. Духовенство мало навіть свої завдання, напрями щодо виховання молоді. Наприклад

¹ Конвікт (з лат. convivio – жити спільно) – заклад для виховання священничих сиріт, якими опікувалися безкоштовно.

епархіальне «Товариство св. Хреста», безпосередньо займалося із молоддю, а його секції очолювали оо. Іриной Кондратович (навчання історії), Еміліан Бокшай (прищеплення мистецтва) та Дмитро Попович (духовно-моральний розвиток учнів). Цікаво, що за підтримки шкільного відділу при парафіях молодь створювала етнографічні музеї, а діти, вчителі долучилися до їх наповнення [Розлуцька 2018, с. 184].

Виключно молодіжною організацією, що опікувалася молоддю був «Карпатський Орел», що на теренах Підкарпатської Русі отримав назву «Карпаторуського Орла». Організація була підконтрольною епархії, а координаторами від Мукачівської епархії були оо. Александр Пунько та Стефан Уйгелі. Станом на 1935 р. нараховувалося близько 150 000 членів організації в краї. Товариство (осередок) створювався на парафіях де могли брати участь молодь у віці 17–30 років, а у випадку наявності не менше 20 осіб бажаючих на парафії, осередок, згідно статуту, міг бути заснований. Особливо намагався розвивати осередки єпископ Александр Стойка, заявляючи у 1938 р., що це релігійний, службовий та патріотичний обов'язок духовенства. Із 1938 р. навіть проводилися спеціальні курси для духовенства як організувати і розвивати товариство при монастирі оо. Редемптористів у Михайлівцях, Ужгородській духовній семінарії та м. Хусті [Розлуцька, 2018, с. 184–191]. При «Карпаторуському Орлі» організувалися молодші групи орлят та орликів для молодшого та старшого шкільного віку. Головними засадами діяльності орлів та орлят було 5 основних принципів: 1) здійснювати активну католицьку працю на парафії, 2) організувати дозвілля і змагання на парафіях 3) брати участь в Євхаристичному русі, 4) поширювати католицьку пресу, 5) удосконалення своїх навиків. Особливо активно розвивалося товариство на Мукачівщині та околицях.

У вихованні дівочої молоді, окрім інтернатів і сиротинців, котрими опікувалися сестри василіанки, мало поширення «Марійських конгрегацій», перша з яких в краї виникла ще 1907 р. при Ужгородській

духовній семінарії. У міжвоєнний період розвивалися активно при Ужгородській жіночій учительській семінарії. До основних гасел марійських конгрегацій належало: пропагування християнських чеснот, шанування Пресвятої Євхаристії і чистого приймання Святого Причастя, краса і допомога при церквах, виконання місій та акцій милосердя для виховання духовно багаті жінки. Було кілька напрямків діяльності: 1) Живий Рожанець, 2) протиалкогольний, 3) бібліотечний, 4) читальний, 5) прикрашання храму, 6) місійний тощо. Пік руху припав на злам 1930-х рр. Так було утворено спільну управу конгрегацій на свято Успіння Пресвятої Богородиці 28 серпня 1930 р. у Мукачівському монастирі. На базі двох епархій – Пряшівської та Мукачівської із 12 осередків було утворено Центральну управу, яку очолив представник Мукачівської епархії о. кан. Віктор Шельков, а серед її керівників були оо. Дмитро Попович, Кирило Феделеш, Юлій Желтвай, Олександр Янкович, Василь Ларь, Теофан Скиба, ЧСВВ та ін. І-й з'їзд Марійських конгрегацій відбувся 1931 р. у Мукачівському василіанському монастирі, де в травні зібралося понад 500 молодих людей з ідеалами шанування і розвитку набоженства до Пречистої Діви Марії [Розлуцька, 2018, с. 221–228].

Висновки. Таким чином, можемо констатувати, що незважаючи на обмеження владою ЧСР греко-католицького шкільництва, воно продовжувало розвиватися в інших формах, хоч чисельність парафіяльних шкіл і зменшувалася. Так, основним напрямком була катехизація шкіл при забезпеченні необхідною навчальною літературою. Крім того, відновлювалася діяльність епархіальних інтернатів в Ужгороді та Хусті, що дозволяло виховувати майбутню інтелігенцію, котра навчалася в державних гімназіях і школах у християнському дусі. Не мале значення мали різні молодіжні організації та гуртки, засновані і проваджені епархіальним духовенством, що дозволяло дисциплінувати молодь, привчати її до самостійності і відповідальності на основі християнських цінностей любові до ближнього і свого краю.

Список використаних джерел

- Rychlík J., Rychlík M., 2016. Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918 – 1946, Praha: Vyšehrad, 234 с.
- Державний архів Закарпатської області (далі ДАЗО), ф. 28. Реферат освіти Підкарпатської Русі в Ужгороді, оп. 2, спр. 168. Переписка з Міністерством освіти Чехословаччини, Мукачівською епархією і окружними інспекторами про оплату церковних вчителів, 19 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 349. Договір реферата освіти Підкарпатської Русі з Мірчанською церковною громадою на одержання церковного будинку для початкової школи с. Мирча в Березнянському шкільному інспектораті, 82 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 418. Список вчителів для оплати за 1921 – 22 навчальний рік та відомості прочитаних годин релігії в Ужгородському окрузі, 3 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 480. Статистичні відомості про стан шкіл в 1923 р. на Словаччині і в Підкарпатській Русі, 52 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 527. Переписка з дирекцією Ужгородської жіночої семінарії з правлінням Мукачівської епархії в Ужгороді про проведення ревізії, 6 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 689. Переписка з Міністерством освіти Чехословаччини про заборону церковним учителям читати в одержавлених церковних школах, 10 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 748. Прохання церковних громад Мукачівського шкільного округу про призначення державних учителів до церковних шкіл, 31 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 875. Переписка з дирекцією школи для глухонімих про перечислення зарплати вчителям релігії, 11 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 1797. Прохання вчителів про надання дозволу на викладання релігії в початкових школах, 162 арк.
- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 1911. Статистичні звіти дирекцій середніх шкіл та вчительських семінарій Підкарпатської Русі про надання учням фінансової допомоги за 1931 р., 21 арк.

- ДАЗО, ф. 28, оп. 2, спр. 2321. Переписка з єпархіальними правліннями про пенсійне страхування вчителів церковних шкіл, 24 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2898. Финансовый отчет приюта священнических сирот за 1930 – 31 р., 7 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2942. Материалы о содержании епархиального интерната «Алумнеум» для гимназистов (бюджет, списки неплативших за содержание, счета, инвентарные описи имущества, меню и переписка), т. 1, 145 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2943. Материалы о содержании епархиального интерната «Алумнеум» для гимназистов (бюджет, списки неплативших за содержание, счета, инвентарные описи имущества, меню и переписка), т. 2, 145 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2944. Материалы о содержании епархиального интерната «Алумнеум» для гимназистов (бюджет, списки неплативших за содержание, счета, инвентарные описи имущества, меню и переписка), т. 3, 143 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 2945. Материалы о содержании епархиального интерната «Алумнеум» для гимназистов (бюджет, списки неплативших за содержание, счета, инвентарные описи имущества, меню и переписка), т. 4, 182 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 3102. Список учащихся помещенных в среднешкольном интернате епархии в Хусте, 3 арк.
- ДАЗО, ф. 151., оп. 25., спр. 3252. Акт о передаче интерната «Алумнеум» в г. Хусте, 11 арк.
- Вегеш, М. М. та кол., 2005. Августин Волошин. Життя і помисли президента Карпатської України / Кляп, М. І., Тарасюк, В. І., Токар, М. Ю., Ужгород: Карпати, 2005, 464 с.
- Епархіальний інтернатъ въ Хустѣ, 1933, *Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархіи Мукачевской и Пряшевской*, рочник X, май-юній, ч. 3–4, с. 150–151.
- Отворение епарх. «Коввикта» въ Ужгородѣ, 1935, *Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархіи Мукачевской и Пряшевской*, рочник XII, май-юлій, ч. 5–7, с. 106–107.
- Пекар, А. ЧСВВ, 1997. Нариси історії церкви Закарпаття, т. 2. Рим – Львів: Місіонер, 492 с. (Внутрішня історія).
- Прѣдседателям школ. радъ на Подк. Руси, 1928. *Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархіи Мукачевской и Пряшевской*, рочник V, фебруарій, ч. 2, с. 32–33.
- Розлуцька, Г., 2018. Освітньо-виховна діяльність Греко-Католицької Церкви на Закарпатті: історичний дискурс: монографія, Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 420 с.
- Уживаніе будинковъ церк. школы державною або сельскою школою, 1932, *Душпастырь. Официальный органъ Греко-Каолич. епархіи Мукачевской и Пряшевской*, рочник IX, августь-септемберъ, ч. 8–9, с. 237–236.
- Філіп, Л., 2015. Дівочі сиротинці Мукачівської греко-католицької єпархії, *Благовісник*, Жовтень, № 10 (277), с. 22–23.

References

- Derzhavnyj arxiv Zakarpats'koyi oblasti [State Archives of the Transcarpathian region] (dali DAZO), f. 28. Referat osvity Pidkarpats'koyi Rusi v Uzhgorodi [Office of the education of Subcarpathian Russia in Uzhgorod], op. 2, spr. 168. Perepyska z Ministerstvom osvity Chexoslovachchyny, Mukachivs'koyu yeparxiyeyu i okruzhnymu inspektoramy pro oplatu cerkovnyx vchyteliv [Correspondence with the Ministry of Education of Czechoslovakia, the Mukachevo Diocese and district inspectors on the payment of church teachers], 19 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2, spr. 349. Dohovir referata osvity Pidkarpats'koyi Rusi z Mirchans'koyu cerkovnoyu hromadoyu na oderzhannya cerkovnoho budynku dlya pochatkovoyi shkoly s. Myrcha v Bereznyans'komu shkil'nomu inspektorati [The contract of the abstract of education of Subcarpathian Rus with the Mirchany church community on receiving the church house for elementary school Myrcha in the Bereznyansky school inspectorate], 82 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2, spr. 418. Spysok vchyteliv dlya oplaty za 1921-22 navchal'nyj rik ta vidomosti prochytyanyx hodyn relihiyi v Uzhhorods'kim okruzi [List of teachers to pay for the 1921-22 school year and information on the hours of religion read in the Uzhhorod district], 3 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2, spr. 480. Statystychni vidomosi pro stan shkil v 1923 r. na Slovachchyni i v Pidkarpats'kij Rusi [Statistical data on the state of schools in 1923 in Slovakia and Subcarpathian Rus], 52 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2, spr. 527. Perepyska z dyrekciyeyu Uzhhorods'koyi zhinochoyi seminariyi z pravlinnyam Mukachivs'koyi yeparxiyi v Uzhhorodi pro provedennya reviziyi [Correspondence with the management of the Uzhhorod Women's Seminary with the Board of the Mukachevo Diocese in Uzhhorod on the audit], 6 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2, spr. 689. Perepyska z Ministerstvom osvity Chexoslovachchyny pro zaboronu cerkovnym uchytelyam uchty v oderzhavlenykh cerkovnyx shkolax [Correspondence with the Ministry of Education of Czechoslovakia on the prohibition of church teachers to teach in state-run church schools], 10 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2, spr. 748. Proxannya cerkovnyx hromad Mukachivs'koho shkil'noho okruhu pro naznachennya derzhavnyx uchyteliv do cerkovnyx shkil [Request of church communities of Mukachevo school district for appointment of state teachers to church schools], 31 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2, spr. 875. Perepyska z dyrekciyeyu shkoly dlya hluxonimyx pro perechyslennya zarplaty vchytelyam relihiyi [Correspondence with the management of the school for the deaf and dumb about the transfer of salaries to teachers of religion], 11 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2, spr. 1797. Proxannya vchyteliv pro nadannya dozvolu na vykladannya relihiyi v pochatkovyx shkolax [Request of teachers for permission to teach religion in primary schools], 162 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2., spr. 1911. Statystychni zvity dyrekciij serednix shkil ta vchytel's'kyx seminarij Pidkarpats'koyi Rusi pro nadannya uchnyam finansovoyi dopomohy za 1931 r. [Statistical reports of the directorates of secondary schools and teachers' seminaries of Subcarpathian Russia on the provision of financial assistance to students in 1931], 21 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 28, op. 2., spr. 2321. Perepyska z yeparxial'nymy pravlinnyamy pro pensijne straxuvannya vchyteliv cerkovnyx shkil [Correspondence with the diocesan boards on the pension insurance of teachers of church schools], 24 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 151, op. 25, spr. 2898. Finansovyy otchet prijuta svjashhennicheskikh sivot za 1930-31 r. [The financial report of the shelter of priestly orphans for 1930-31], 7 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 151, op. 25, spr. 2942. Materialy o sodержanii eparhial'nogo internata «Alumneum» dlja gimnazistov (bjudzhet, spiski neuplativshih za sodержanie, scheta, inventarnye opisi imushhestva, menju i perepiska), t.1. [Materials on the maintenance of the diocesan boarding school “Alumneum” for gymnasium students (budget, lists of unpaid for maintenance, bills, inventory of property, menus and correspondence), vol. 1.], 145 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. 151, op. 25, spr. 2943. Materialy o sodержanii eparhial'nogo internata «Alumneum» dlja gimnazistov (bjudzhet, spiski neuplativshih za sodержanie, scheta, inventarnye opisi imushhestva, menju i perepiska), t.2. [Materials on the maintenance of the

diocesan boarding school "Alumneum" for gymnasium students (budget, lists of non-payers for maintenance, bills, inventory of property, menus and correspondence), vol. 2.], 145 ark. (in Ukrainian).

DAZO, f. 151, op. 25, spr. 2944. Materialy o sodержanii eparhial'nogo internata «Alumneum» dlja gimnazistov (bjudzhet, spiski neuplativshih za sodержanie, scheta, inventarnye opisi imushhestva, menju i perepiska), t. 3. [Materials on the maintenance of the diocesan boarding school "Alumneum" for gymnasium students (budget, non-paid lists for maintenance, bills, inventory of property, menus and correspondence), vol. 3.], 143 ark. (in Ukrainian).

DAZO, f. 151, op. 25, spr. 2945. Materialy o sodержanii eparhial'nogo internata «Alumneum» dlja gimnazistov (bjudzhet, spiski neuplativshih za sodержanie, scheta, inventarnye opisi imushhestva, menju i perepiska), t.4 [Materials on the maintenance of the diocesan boarding school "Alumneum" for gymnasium students (budget, lists of unpaid for maintenance, bills, inventory of property, menus and correspondence), t.4.], 182 ark. (in Ukrainian).

DAZO, f. 151, op. 25, spr. 3102. Spisok uchashhysja pomeshhennyh v sredneshkol'nom internate eparhii v Huste [List of students placed in a high school boarding school of the diocese in Khust], 3 ark. (in Ukrainian).

DAZO, f. 151., op. 25., spr. 3252. Akt o peredache internata «Alumneum» v g. Huste [The act on the transfer of the boarding school "Alumneum" in the city of Khust], 11 ark. (in Ukrainian).

Eparhial'nij internat v Xusti [Diocesan Boarding School in Khust], 1933, Dushpastir. Uryadovij y duxovnij orhan eparxii Mukachevskoj i Pryashevskoj, rochnyk X, maj-yunij, ch. 3-4, s. 150-151. (in Ukrainian).

Filip L., 2015. Divochi syrotynci Mukachivs"koji hreko-katolyč"koji yeparxiyi [Maiden orphans of the Greek Catholic Diocese of Mukachevo], *Blahovisnyk, Zhovten*", № 10 (277), s. 22-23. (in Ukrainian).

Otvorenie eparx. «Konvykta» v Uzhhorodi [Opening of the diocese "Convict" in Uzhgorod], 1935, Dushpastir. Uryadovij y duxovnij orhan eparxii Mukachevskoj i Pryashevskoj, rochnyk XII, maj-yulij, ch. 5-7, s. 106-107.

Pekar, A. ChSVV, 1997. Narysy istoriji cerkvy Zakarpattya, t. 2. [Essays on the history of the Church of Transcarpathia, vol. 2], Rym – L'viv: Misioner, 492 s. (Vnutrishnya istoriya). (in Ukrainian).

Predsedatelyam shkol.rad na Podk. Rusy [To the chairmen of the school council on Podk. Rusi], 1928. Dushpastir. Uryadovij y duxovnij orhan eparxii Mukachevskoj i Pryashevskoj, rochnyk V, februarij, ch. 2, s. 32-33. (in Ukrainian).

Rozluc"ka, H., 2018. Osvitn"o-vykhovna diyal"nist" Hreko-Katolyč"koji Cerkvji na Zakarpatti: istorychnyj dyskurs: monohrafiya [Educational activity of the Greek Catholic Church in Transcarpathia: historical discourse: monograph], Uzhhorod: Vyd-vo UzhNU «Hoverla», 420 s. (in Ukrainian).

Rychlík J., Rychlík M., 2016. Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918 – 1946, Praha: Vyšehrad, 234 c. (in Czech).

Uzhyvanie budynkov cerk. shkoli derzhavnoy abo sel"skoyu shkolyu [The use of church buildings by public or rural school], 1932, *Dushpastir*. Uryadovij y duxovnij orhan eparxii Mukachevskoj i Pryashevskoj, rochnyk IX, avhust'ь-september'ь, ch. 8-9, s. 237-236. (in Ukrainian).

Vehesh, M. M. ta kol, 2005. Avhustyn Voloshyn. Zhyttya i pomysly prezydenta Karpats"koji Ukrayiny [Augustin Voloshin. Life and thoughts of the President of Carpathian Ukraine] / Klyap, M. I., Tarasyuk, V. I., Tokar, M. Yu., Uzhhorod: Karpaty, 2005., 464 s. (in Ukrainian).

SUMMARY

GREEK CATHOLIC SCHOOLING AND EDUCATION OF YOUTH IN THE DIOCESE OF MUKACHEVO IN 1918 – 1939

Viktor Kichera

Candidate of History, Docent; Docent of the Department of Modern Ukrainian History and Foreign Countries,
SHEE «Uzhhorod National University»

The evolution of educational institutions and secondary schools in the Greek Catholic Diocese of Mukachevo needs research because of the era of Czechoslovak anti-Catholic modernism. This influenced on the development of diocesan educational institutions and their transformation. Generally most researchers have positive vision of the democracy of Czechoslovakia of this time, but in church and educational sphere it was rather "controlled" liberalism. The issue of Greek Catholic schooling is at an early stage of study and needs to be better understood, given the difficult operating conditions due to various financial and administrative constraints. Church schooling played an extremely important role in moral and spiritual spheres, providing the younger generation not only with the necessary knowledge, but also with Christian values. However, in the conditions of Czechoslovak modernism, it turned out to be difficult to spread Christian morality due to the restrictions of the authorities of the Czechoslovak Republic on the educational and school institutions of the Greek Catholic Church in Subcarpathian Russia. It should be noted that the government has limited funding for parish schools, but officials hadn't an alternative to local schools or the necessary human resources. Conflicts of interest led to complications in the educational process, up to the closure of parish schools or the creation of public ones on their basis. The church hierarchy paid more attention to the catechetical work, through the study of religion lessons in all primary schools, while providing the educational process with the necessary literature. Emphasis was placed on working with young people through various Christian youth organizations: "Society of St. Cross", "Subcarpathian Eagle", "St. Mari Congregations", partly "Plast" and others. A great success was the opening of a boarding school by the diocesan board in the early 1930s, which did not function in the 1920s due to financial difficulties and lack of state support, but was eventually restored.

Keywords: Alumneum, catechesis, Mukachevo Greek Catholic Diocese, Dormitory, Subcarpathian Russia, religion.